

PENTRU ADÎNCIREA cunoașterii paleoliticului în Țara Birsei, Sectorul Paleolitic în colaborare cu Muzeul regiunii Brașov, au efectuat săpături în peștera Gura Cheii-Rîșnov.

Peștera Gura Cheii se află situată la o distanță de 8 km est-sud-est de Rîșnov, în masivul de calcar jurasic titonic¹, străbătut de pîrăul Cheia, mai precis la circa 200 m, în amunte de la intrarea în chei, pe malul drept al acestui pîrău. Ea se găsește la o înălțime de 5 m față de firul apei și are o lungime de aproape 13 m, lată fiind de circa 4 m. Are orientarea sud-sud-vest, deci favorabilă primirii luminii și căldurii solare; este uscată și lipsită cu desăvîrșire de curenți.

A fost semnalată întâi de către Frantz Podek, încă din 1925, ca mai apoi Alfred Prox să efectueze în 1934—1935 unele săpături aici².

Săpăturile lui Prox au fost executate fără nici o metodă științifică pînă la 0,75 m, iar la intrarea în peșteră atingînd, pe o mică porțiune, chiar patul de stîncă. O dovadă de felul cum s-a lucrat, o constituie faptul că deși secțiunile săpate au atins atît nivelul feudal tîrziu — modern — cit și cele trei niveluri paleolitice, totuși autorul nu menționează în lucrarea sa decît materiale ceramice aparținînd neoliticului Criș și Ariușd și perioadelor de început și de mijloc ale epocii bronzului³. Cu toate acestea, în pămîntul de azvîrlitură al săpăturii sale noi, am descoperit o serie de piese paleolitice, în special microlitice. De asemenea, studiind materialul provenit din săpăturile de la această peșteră, material aflat în depozitul Muzeului regiunii Brașov, am găsit fragmente ceramice din neolitic și din epoca bronzului, două vase întregi, precum și cîteva obiecte de piatră.

Săpătura noastră constă dintr-un șanț lung de 12 m și lat de 2 m, orientat pe direcția nord-nord-est și săpat în întregime pînă la patul de stîncă. Din punct de vedere stratigrafic s-au putut stabili în succesiune cronologică următoarele depuneri geologice și culturale:

a) Stratul steril I. Așezat direct pe patul peșterii are o grosime cuprinsă între 0,28—0,78 m și constă dintr-un pămînt roșcat închis cu o lentilă gălbui deschisă, curinzînd pietre mici și mijlocii colțuroase⁴.

b) Nivelul cultural I. Imediat peste acest strat steril urmează o serie de depuneri mai închise în partea lor de bază, deschizîndu-se în partea superioară spre gălbui închis

¹ E. Jekelius, *Das Gebirge von Braşov*, în *Anuarul Institutului Geologic al Romîniei*, XIX, Bucureşti, 1938, p. 378 și urm., vezi și harta.

² Frantz Podek, *Die Höhlen des Schulergebirges*, în *Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums*, I. Jahrgang, Kronstadt, 1925, p. 45; Alfred Prox, *Die Tei-Kultur im Burzenland*, în *Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums*, 4. Jahrgang, 1—4, Kronstadt, 1940, p. 86 și urm., p. 92—94. Aici Prox vorbește și de o vatră

căptușită cu pietre, situată spre intrarea în peșteră și bogată în fragmente ceramice de tip Tei.

³ Alfred Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt, 1941, p. 16—24, p. 28, 68 și 78, pl. II/6, VIII/7, 8, 11, XXIII/4 a—4 b. În depozitul Muzeului regiunii Brașov noi am găsit un fragment ceramic de tip Criș cu pleavă în pastă și cu decor de adîncituri făcute cu unghia.

⁴ Pentru faună a se vedea anexa de la sfîrșitul raportului.

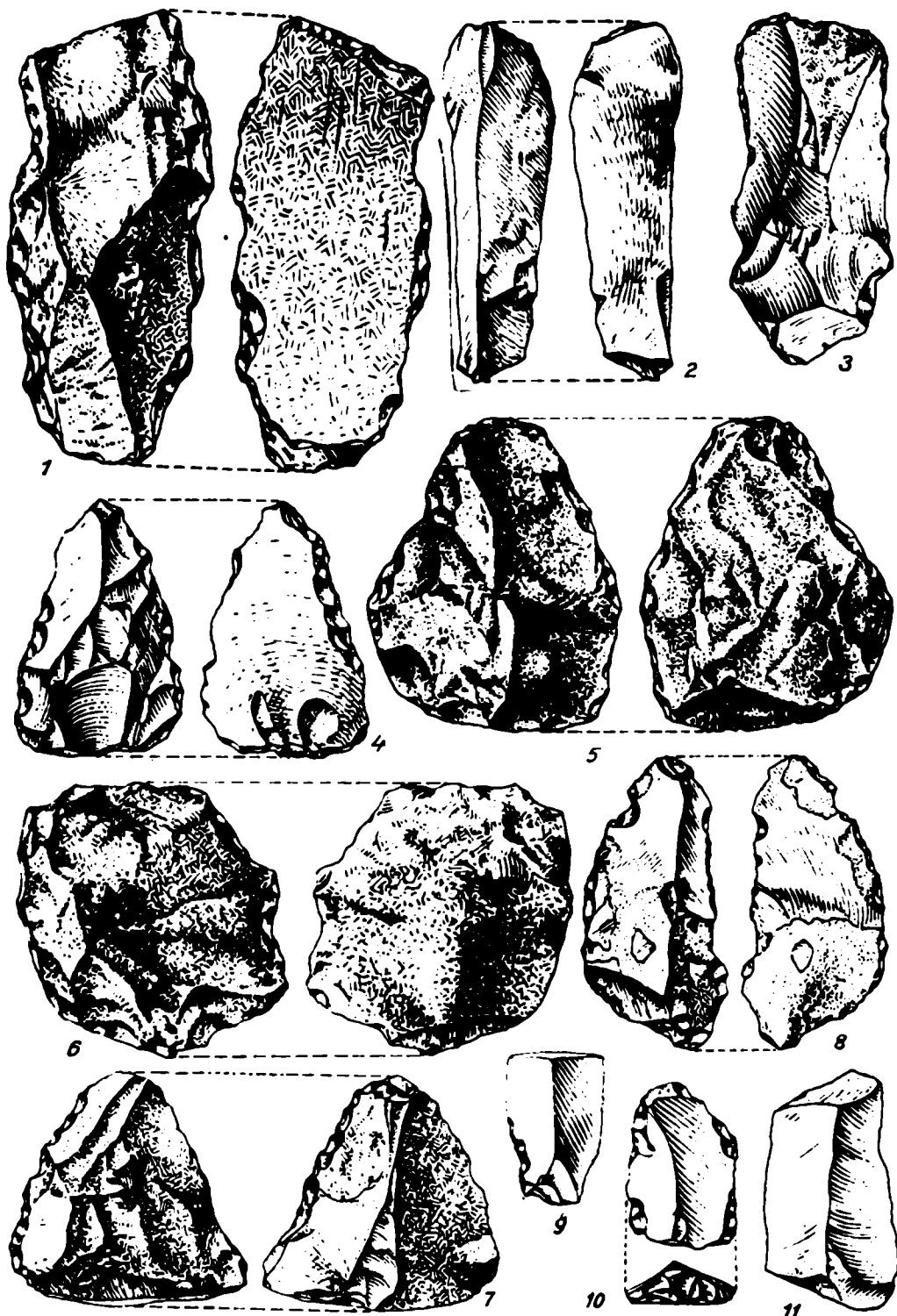

Fig. 1. — 1–8, *musterian final*: 1, 3, așchii de aspect lamelar retușate; 2, așchie lamelară neretușată; 4, 5, 7, 8, virfuri de mină cu retușe marginale; 6, așchie retușată; 9–11, *aurignacian mijlociu*; 9, 10, lame retușate; 11, lamă fragmentară neretușată.

cu pietre mari și mijlocii rotunjite. În aceste depuneri apar urme de locuire din etapa finală a paleoliticului mijlociu, și anume din *musterianul final*. Grosimea acestui nivel este de 0,45–0,63 m și se întinde pe aproape întreaga suprafață săpată. S-au

găsit 41 obiecte de cuarțit și silex precum și un perculator de gresie. Din cele 41 piese distingem:

1. Opt așchii, unele cu planul de lovire format din două fațete și cu lovitura dată la intersecția lor. Dintre acestea unele prezintă retușe oblice, altele retușe fine de folosire.

2. Patru vîrfuri triunghiulare dintre care două tipice cu retușe pe laturi.

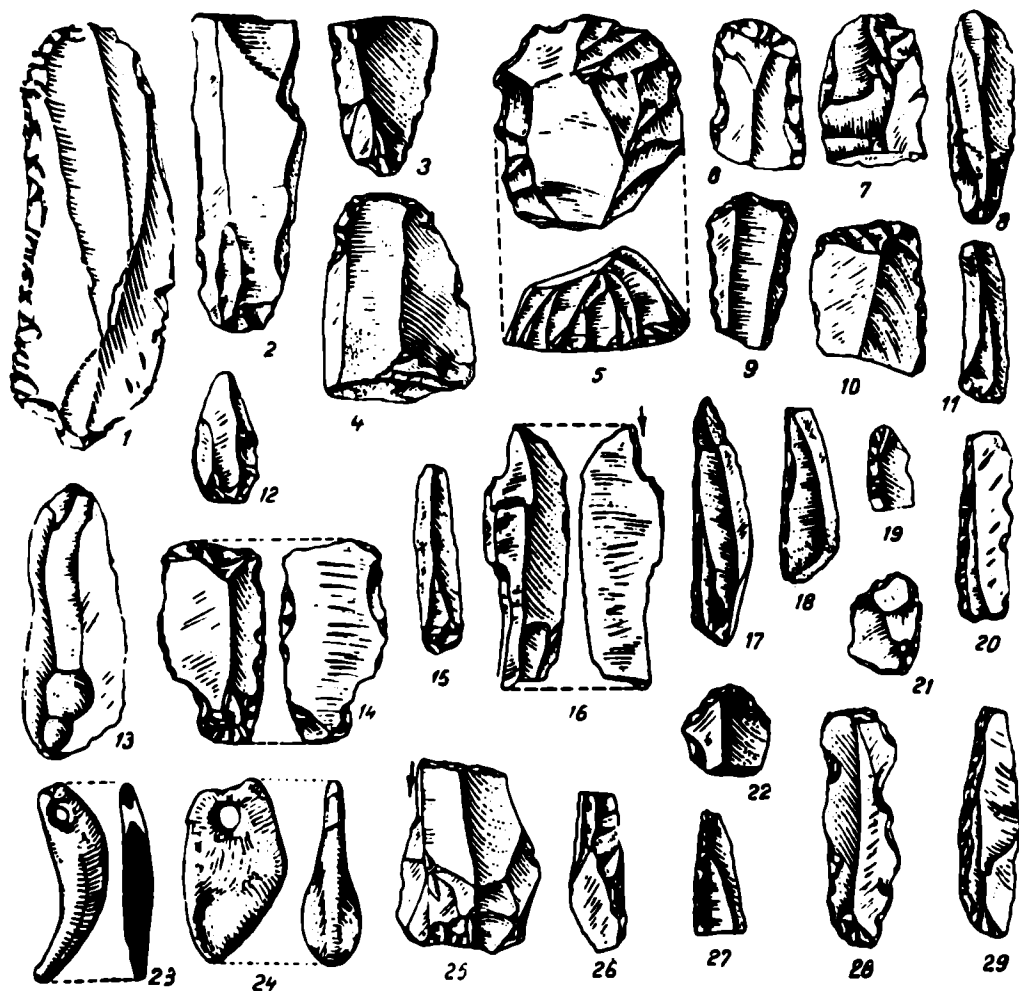

Fig. 2. — 1—7, *aurignacian mijlociu*: 1—3, 6, lame retușate; 4, răzuitor pe lamă; 5, gratoar înalt; 7, lamă neretușată; 8—29, *kostenkian final (gravetian final)*: 8, 11, 13, 15, 26, lame neretușate; 12, lamă cu retușe fine de folosire; 9, 10, 14, 21, 22, răzuitoare; 17—19, 27, 29, vîrfuri de tip « La Gravette » întregi și fragmentare; 20, lamă « à bord rabattu »; 28, lamă cu « encoche »; 16, 25, burine; 23, 24, obiecte de podoabă.

3. Cinci așchii de aspect lamelar dintre care două macrolitice retușate.

4. Douăzeci și patru obiecte cuprinzînd așchii și săpături (piese atipice).

Ca materie primă se folosea, în proporție de circa 90%, cuarțitul alburu sau cenușiu închis iar restul de 10% îl formează gresia și alte roci silicioase.

Existența în același nivel atît a vîrfurilor tipice musteriene cît și a așchiilor de aspect lamelar ne permite să socotim acest complex ca aparținînd unui mustertian întîrziat.

c) Stratul steril II. Are o grosime de circa 0,30 m și cuprinde două lentile de culoare gălbuie care conțin iarăși pietre mari și mici rotunjite.

d) Nivelul cultural II. Spre limita superioară a acestui strat începe cea de-a doua locuire paleolitică aparținând aurignacianului mijlociu. Grosimea acestui nivel atinge 0,10—0,18 m. S-au cules 45 piese care constituie următoarele grupe:

1. Patru lame retușate, două cu retușe fine de folosire iar celelalte cu retușe mai mari oblice.

2. Optsprezece lame neretușate.

3. Două răzuitoare microlitice, unul pe vîrf de lamă, cu partea activă convexă, iar altul înalt, de formă rotundă cu retușe pe întreaga circumferință.

4. Un nucleu atipic.

5. Douăzeci spărturi și așchii atipice, toate rămășițe de prelucrare.

Ca materie primă se folosea silexul de diferite nuanțe: castaniu, vinețiu, alb-gălbui, albăstrui, în proporție de 58% și gresia neagră cenușie 42%. În general circa 50% îl formează piesele de mărime mijlocie (cuprinse între 3,5—7 cm).

e) Stratul steril III. Peste nivelul aurignacian se suprapune iarăși un strat steril cu o grosime de circa 0,15—0,30 m alcătuit din pământ galben închis cu pietre de calcar mari și mijlocii rotunjite.

f) Nivelul cultural III — gravetian final (= kostenkian final)¹. Ultima depunere geologică pleistocenă e alcătuită dintr-un lut gălbui închis nisipos a cărei grosime variază între 0,22—0,62 m. Spre limita superioară a acestei depuneri se așterne ultimul nivel cultural aparținând gravetianului (kostenkianului) final. Din cele 50 de piese culese putem distinge următoarele categorii:

1. Nouăsprezece lame neretușate.

2. Unsprezece lame retușate abrupt din care: cinci vîrfuri tipice pentru această cultură și anume lame subțiri cu retușă marginală abruptă rectilinie și cu vîrfurile ascuțit cunoscute și sub numele de vîrfuri «La Gravette», două lame cu o latură retușată abrupt, două lame cu retușe fine de folosire, două lame cu scobitură (encoche) pe o latură, iar alta cu trei scobituri, ambele piese cu vîrfurile transformate în răzuitoare.

3. Cinci răzușe (gratoare) din care patru cu partea activă convexă, iar unul oblic.

4. Două burine de unghi, unul pe trunchiere oblică retușată.

5. Treisprezece așchii și spărturi.

Ca materie primă se folosea silexul de bună calitate: cenușiu, vinețiu, roșiatic, gălbui, albăstrui în proporție de 92% și gresia cenușie 8%. Dintre unelte, circa 52% îl formează cele fragmentare. Demn de relevat este faptul că n-a fost descoperită nici o piesă macrolitică (peste 7 cm lungime); piesele de mărime mijlocie (3,5—7 cm lungime) ating 10%, în schimb cele microlitice (lungi pînă la 3,5 cm) formează marea majoritate, 90%.

Locuirea kostenkiană tirzie din peștera Gura Cheii este importantă și prin descoperirea a două obiecte de podoabă, dinți cu rădăcină perforată dintre care un canin de vulpe și un incisiv de cerb. Amintim cu acest prilej un canin de lup tot cu rădăcina găurită descoperit în nivelul aurignacian din peștera Bordul Mare de la Ohaba Ponor. Aceste trei piese sînt deocamdată singurele obiecte de podoabă descoperite pînă în prezent la noi în țară.

g) Stratul steril IV. La limita superioară a stratului gălbui-brun, nisipos s-a putut observa pe o suprafață de circa 7—8 m², că peste locuirea kostenkiană a existat un strat steril a cărui grosime nu depășește 0,08 m, alcătuit din aceleași depuneri gălbui nisipoase.

¹ Folosim obișnuit termenul kostenkian pentru aurignacianul superior răsăritean, cunoscut în timpul din urmă sub numele de gravetian; aceasta pentru motivul că ori-

ginea lui răsăriteană este general admisă de toți cercetătorii, precum și pentru faptul că aici a fost descoperit întâia oară, în 1879.

h) Stratul postpaleolitic. Peste ultima depunere pleistocenă se întinde — așa cum am arătat — o alta de culoare neagră-cenușie care fără îndoială aparține holocenului. Acest strat se poate împărți, în special spre fundul peșterii, în două niveluri de locuire:

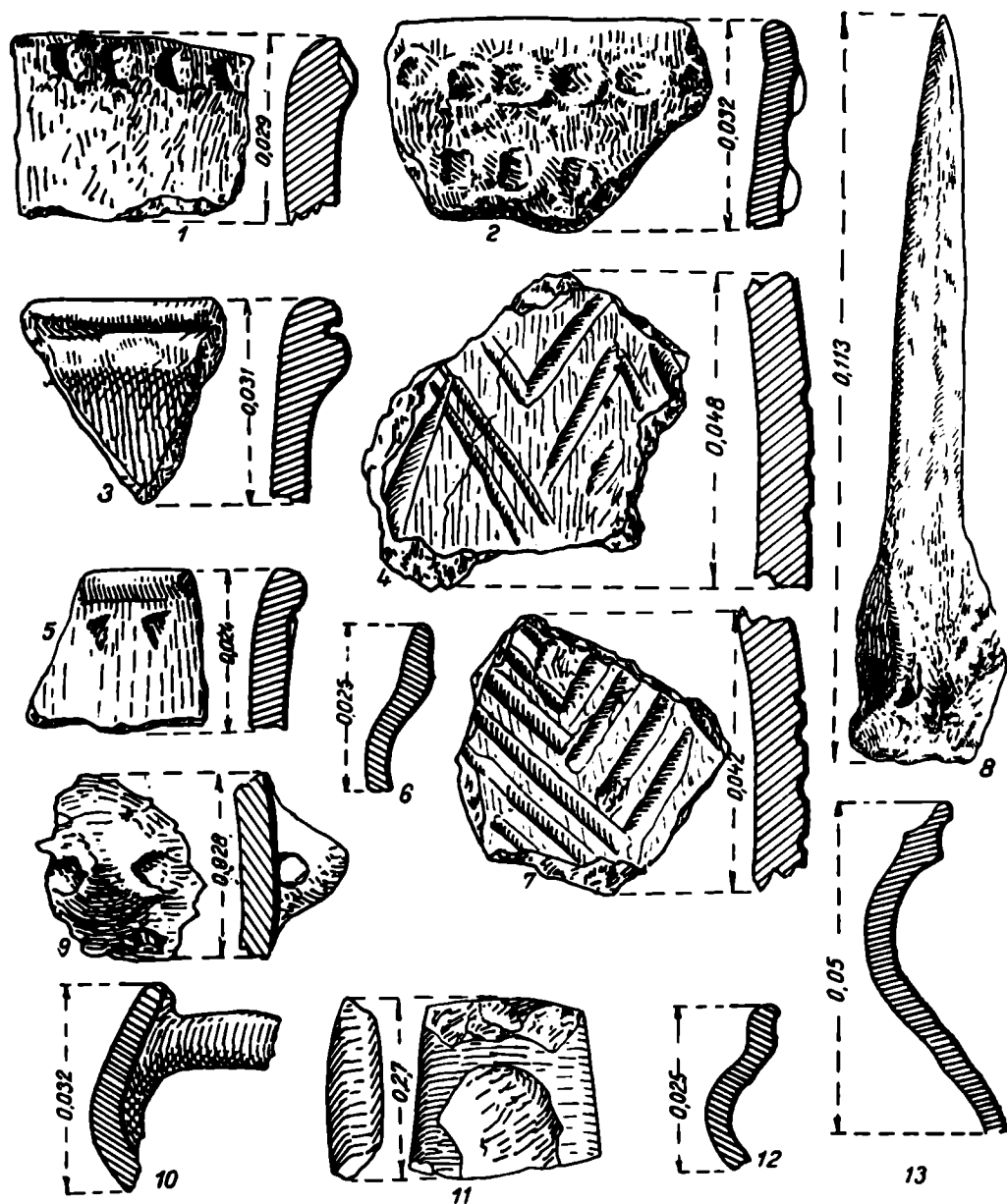

Fig. 3. — 1—3, 5, 9, ceramică din perioada de început a epocii bronzului (cultura Curmătura-Schneckenberg); 8, sulă de os din cultura Curmătura; 4, 7, ceramică aparținând culturii Coțofeni; 6, 10, 12, 13, profiluri de buze de vase din perioada feudală târzie și modernă; 11, fragment de toporaș șlefuit din cultura Curmătura.

unul aparținând epocii bronzului iar altul perioadei feudale-tîrzii și celei moderne. Ambele niveluri conțin vetre de foc, ultimul fiind mult mai bogat în cărbune și cenușă decît primul. Depunerea din epoca bronzului nu depășește o grosime de 0,06—0,08 m. S-au cules din ea circa 100 fragmente ceramice, o sulă de os, un obiect de lut de formă

tronconică cu un orificiu la bază și un fragment de topor de piatră șlefuită. Ceramica cuprinde în cea mai mare parte fragmente de pastă neagră sau cenușie impură (cu cioburi pisate) și altele mai bine arse de culoare cărămizie. Ca decor distingem briul alveolar, adîncituri paralele dispuse în șiruri, creștătura pe buză și sub ea, proeminența mică sau mare, toarta tubulară. Această ceramică aparține culturii Curmătura (= Schneckenberg)¹ și se situează în prima perioadă a epocii bronzului. S-au mai găsit și patru fragmente ceramice de tip Coșofeni cu decor de linii incizate dispuse oblic și paralel pe suprafața vasului. Trebuie să menționăm observația că noi nu am găsit nici un fragment ceramic neolitic (ne referim la cele de tip Criș și Ariușd), în afară de cele descrise mai sus.

Cel de-al doilea nivel are o grosime de circa 0,09 m și conține peste 80 fragmente ceramice unele smălțuite, altele nu, precum și câteva oase arse și cinci monede austriece

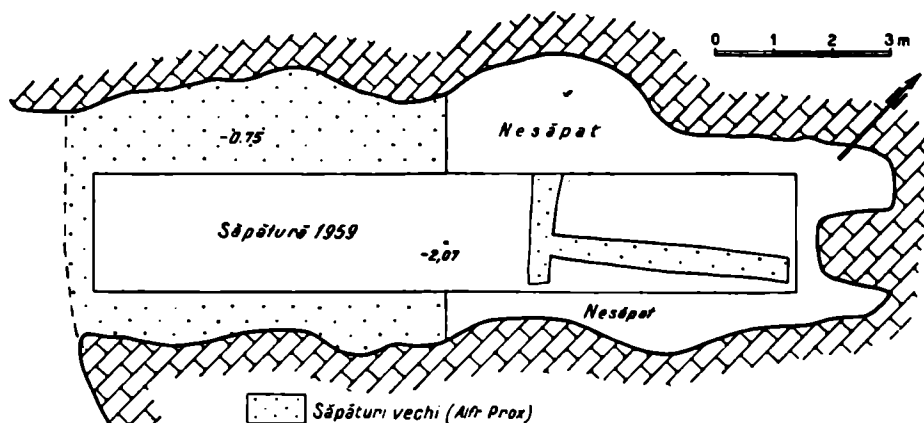

Fig. 4. — Planul peșterii și al săpăturii.

din sec. XIX. Acest ultim nivel e mai bogat reprezentat spre mijlocul peșterii, unde atinge o grosime de 0,40—0,48 m. Este vorba de o albiere a acestei porțiuni în care am găsit patru vetre suprapuse foarte bogate, în special, în cenușă. Pe lângă ceramica aflată aici am descoperit și două bucăți de cremene anume cioplite spre a fi folosite ca amnar la armele de foc. Această ultimă locuire aparține perioadei feudale târzii și moderne deoarece cea mai nouă monedă datează de la sfîrșitul celui de-al șaselea deceniu al sec. XIX.

Observații geomorfologice preliminare. După constatările noastre preliminare musterianul din această peșteră se dezvoltă în timpul stadiului Würm II, aurignacianul spre sfîrșitul interstadiului Würm II — Würm III, iar kostenkianul în perioada finală a stadiului Würm III. Considerațiile geocronologice făcute pe baza observațiilor stratigrafice, paleontologice și culturale vor forma obiectul unui studiu viitor.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR,
AL. PĂUNESCU și ION POP

¹ Pe baza principiului priorității științifice, folosim termenul Curmătura în locul nepotrivitului hibrid Glina III-Schneckenberg, întrucît această cultură s-a descoperit pentru prima oară în 1899 pe Dealul Curmătura din raza orașului Brașov (v. I. Andrieșescu, *Contribuție la Dacia*

Înainte de Romani, Iași, 1912, p. 15). În Oltenia, resturile acestei culturi materiale sînt cunoscute la Aninoasa încă din 1915 (v. Ștefan Ciuceanu, în *ACMI*, 1915, p. 119—150). Termenul Glina III-Schneckenberg fiind dat mai tîrziu nu mai are nici o justificare.

A N E X A

PRIVIND FAUNA FOSILĂ DIN PEȘTERA GURA CHEII-RIȘNOV

Asociația mamiferelor fosile din peștera de la Gura Cheii nu oferă un aspect deosebit de acela din alte peșteri săpate din țară: aceeași netă predominare a ursului de peșteră care, în nivelurile culturale apare alături de resturile altor animale vinate de om, dar de care se distanțează cu mult din punct de vedere numeric, în timp ce în nivelurile sterile se găsește mai totdeauna singur.

Înainte de pătrunderea primilor oameni în acest adăpost — în nivelul I — părțile scheletice a circa 3—4 indivizi de *Ursus spelaeus* Ros., cuprinzând și piese din dentiția de lapte, permit presupunerea că ne aflăm în fața birlogului unei familii de urși.

Următorul nivel, acela al mustertianului conține, pe lângă *Ursus spelaeus*, tot predominant (85,64% — 4—6 indivizi), și câteva piese de *Vulpes vulpes* L., mai puține de *Cervus elaphus* L., *Capra (ibex)* fiind în schimb relativ numeroasă. Determinarea cu precizie a speciei ultimei forme este mai dificilă, deoarece piesele destul de deteriorate descoperite fac parte exclusiv din dentiție.

În cel de-al doilea steril cele patru piese de capră și șase de vulpe, în comparație cu cele 68 piese de urs, nu schimbă cu mult situația sterilului anterior.

O dată cu reîntoarcerea omului însă, de astă dată purtător al culturii aurignaciene, proporția dintre specii devine mai echilibrată, ca o dovadă a tendinței aurignacienilor de a-și îmbunătăți hrana. Mult căutate erau păsările (24%), mult căutată era și *Capra ibex* (de data aceasta precis determinabilă — 15,2%), chiar și vulpea, astfel încât proporția de urs scade simțitor (40,8%).

El redevine însă singurul element al stratului steril III; pentru ca în nivelul kostenkian să fie mult mai rar (44,34%) iar păsările să ocupe un loc însemnat (21,65%), urmate în ordine descrescând de *Vulpes vulpes* (13,4%), *Capra ibex* (9,28%), *Cervus elaphus* L., *Canis lupus* L., *Equus* (peretele vestibular al unui molar inferior), *Sus scrofa* (fragment de incisiv), *Mustela* (fragment mandibular).

Din punct de vedere morfologic materialul fosil descoperit în această peșteră nu reprezintă nici o particularitate. Exceptând metapodiile și dinții izolați — și ei adesea deteriorați — piesele nu s-au păstrat întregi.

Asociația faunistică a straturilor culturale nici prea bogată, nici prea variată, nu prezintă o valoare în date. Însă, deoarece în stratul steril ce suprapune kostenkianul final, *Ursus spelaeus* nu mai apare, sîntem îndreptățiți a-l atribui holocenului. Deci nivelul kostenkian se situează cronologic la sfîrșitul pleistocenului, către limita sa cu holocenul.

AL. PAUL-BOLOMEY

РАСКОПКИ В ПЕЩЕРЕ ГУРА КЕИЙ-РЫШНОВ

РЕЗЮМЕ

Пещера Гура Кейй находится на расстоянии 8 км к востоку — юго-востоку от Рышнова в массиве титонского юрского известняка. Ее длина примерно 13 м, ширина около 4 м. В 1934—1935 гг. здесь заложили небольшие шурфы, не приведшие, однако, к положительным результатам в области изучения палеолита.

Раскоп, состоящий из продольного рва размером 12×2 м, выявил четыре слоя без археологических следов, причем один из них залегал непосредственно на камне, а три остальных чередовались с тремя культурными горизонтами палеолитического времени. В эти три отложения палеолитического обитания входят: а) поздне-мустьерский горизонт, характеризующийся орудиями (ручными рубилами, отщепами, отщепами пластинчатого вида) и осколками кварцита; б) среднеориньянский горизонт с пластинами, скребками, отщепами и осколками кремня; в) позднелепенский горизонт (= поздний граветский период), характеризующийся микролитическими изделиями из кремня в пропорции 90 % по отношению ко всему найденному материалу. Среди типичных предметов различаем: неретушированные пластины, пластины «à bord abattu», острая типа «la gravette», скребки, сверла. Здесь же обнаружили два украшения — зубы с просверленным корнем.

Что касается фауны, то удалось отметить лишь присутствие пещерного медведя (*Ursus spelaeus* Bos.) в слоях без археологических следов в отличие от горизонтов обитания, в которых наблюдалось увеличение количества видов, начиная с мустьерского времени до позднелепенского.

В последнем отложении со следами обитания залегает послепалеолитический слой, состоящий из двух горизонтов — одного, относящегося к раннебронзовому веку (культуры Курмэтура — Шнекенберг и Коцопени), и другого, относящегося к позднефеодалному и современному периодам.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — 1—8, *позднемустьерское время*: 1, 3, ретушированные отщепы пластинчатого вида; 2, неретушированный, пластинчатый отщеп; 4, 5, 7, 8, ручные рубила с ретушью по краям; 6, ретушированный отщеп; 9—11, *среднеориньянское время*: 9, 10, ретушированные пластины; 11, фрагмент неретушированной пластины.

Рис. 2. — 1—7, *среднеориньянское время*: 1, 3, 6, пластины с ретушью; 4, пластинчатый скребок; 5, скребок высокого типа; 7, пластина без ретуши; 8—29, *позднелепенское время* (позднелепенское время): 8, 11, 13, 15, 26, неретушированные пластины; 12, пластина с незначительными следами употребления; 9, 10, 14, 21, 22, скребки; 17—19, 27, 29, целые и фрагментные острия типа «La Gravette»; 20, пластина «à bord abattu»; 28, пластина с «выемкой»; 16, 25, резцы; 23, 24, украшения.

Рис. 3. — 1—3, 5, 9, керамика раннебронзового века (культура Курмэтура-Шнекенберг); 8, костяное шило культуры Курмэтура; 4, 7, керамика культуры Коцопени; 6, 10, 12, 13, профили краев сосудов позднелепенского и современного периодов; 11, обломок небольшого шлифованного топорика культуры Курмэтура.

Рис. 4. — План пещеры и раскопок.

FOUILLES DANS LA GROTTÉ DE GURA CHEII-RÎȘNOV

RÉSUMÉ

La grotte de Gura Cheii est située à une distance de 8 km ESE de Rîșnov, dans un massif de calcaire jurassique titonique; elle a environ 13 m de longueur sur 4 m de largeur. Quelques sondages sans résultat pour le paléolithique y furent effectués en 1934—1935.

Les fouilles, consistant en une tranchée longitudinale de 12×2 m, ont amené la découverte de quatre couches stériles, dont l'une située à même la roche-mère et les autres séparant trois niveaux paléolithiques. Ces trois dépôts paléolithiques comprennent: a) un niveau moustérien tardif, caractérisé par des outils (pointes à main, éclats, éclats d'aspect lamellaire) et par des éclats de quartzite; b) un niveau aurignacien moyen, comprenant des lames, des grattoirs, des éclats de silex; c) un niveau kostenkien final (= gravettien final), caractérisé par des pièces microlithiques en silex, en proportion de 90% par rapport à l'ensemble des matériaux découverts. Parmi les pièces typiques, mentionnons: des lames non retouchées, des lames à bord rabattu, des pointes du type «La Gravette», des grattoirs, des burins. Ce même niveau a livré deux objets de parure, des dents à racine perforée.

En ce qui concerne la faune, les auteurs ont pu constater que, tandis que les couches stériles ne contiennent que des restes de l'ours des cavernes (*Ursus spelaeus* Ros.), les niveaux de civilisation sont caractérisés par des formes multiples, dont le nombre va en augmentant du moustérien au kostenkien final.

Le dernier dépôt comprend une couche post-paléolithique, formée de deux niveaux: l'un appartenant à la période de début de l'âge du bronze (civilisation de Curmătura = Schneckenberg et de Coșofeni) et l'autre à la période féodale tardive et moderne.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — 1–8, *moustérien final*: 1, 3, éclats d'aspect lamellaire retouchés; 2, éclat lamellaire non retouché; 4, 5, 7, 8, pointes à main à retouches marginales; 6, éclat retouché; 9–11, *aurignacien moyen*: 9, 10, lames retouchées; 11, lame fragmentaire non retouchée.

Fig. 2. — 1–7, *aurignacien moyen*: 1–3, 6, lames retouchées; 4, racloir sur lame; 5, grattoir allongé; 7, lame non retouchée; 8–29, *kostenkien final (gravettien final)*: 8, 11, 13, 15, 26, lames non retouchées; 12, lame à retouches fines dues à l'usage; 9, 10, 14, 21, 22, racloirs; 17–19, 27, 29, pointes du type « La Gravette », tant entières que fragmentaires; 20, lame à bord rabattu; 28, lame à encoches; 16, 25, burins; 23, 24, objets de parure.

Fig. 3. — 1–3, 5, 9, céramique de la période de début de l'âge du bronze (civilisation de Curmătura-Schneckenberg); 8, perçoir en os appartenant à la civilisation de Curmătura; 4, 7, céramique appartenant à la civilisation de Coșofeni; 6, 10, 12, 13, coupe dans des rebords de vases de la période féodale tardive et moderne; 11, fragment de hachette polie de la civilisation de Curmătura.

Fig. 4. — Plan de la grotte et des fouilles.